

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΡΑΤΙΚΟΣ (1728-1783):-**1**-ΝΑΝΟΣ ΜΕΤΑΕΥ ΓΙΓΑΝΤΩΝ!

Critic's Point

Μιχαήλ Στρατικός (1728-1783),
συνθέτης, λέει, "Έλληνα!"

Γνωστός τοῖς ἐπαῖουσιν, πρωτακούεται ἐν Ἑλλάδι...
χάρη στή νεοπαγῆ Φιλαρμόνια τοῦ Βύρωνος Φιδετζῆ.

6/2017.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΖΑΜΕ τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1965, ὅταν κυκλοφόρησε ὁ 13ος τόμος τῆς μεγάλης γερμανικῆς μουσικῆς ἐγκυκλοπαιδείας *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (α' ἐκδ. βραχυγρ. MGG). Συμπεριλαμβάνεται ἐπίσης στὶς δύο ἐκδόσεις ἀπὸ τὸν βρετανικὸ οἶκο Macmillan τοῦ *The New Grove Dictionary of Music & Musicians*, ed. by Stanley Sadie (βραχυγρ. TNG I. καὶ II.). Μὲ ἄλλα λόγια ἦταν γνωστότερός μας πολὺ πρὶν καὶ ἀπὸ τὸν κατὰ 200 χρόνια ἀρχαιότερό καὶ ἀπείρως ἀξιολογότερό του συμπατριώτη **Φραγκίσκο Λεονταρίτη** (περ. 1518- περ. 1572), πὺ ἀνεκάλυψε περὶ τὸ 1989, ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Νίκος Μ. Παναγιωτάκης (1935-1997· ἡ περὶ Λεονταρίτη μονογραφία του, ἐκδ. Βενετία, 1990). Ἀπὸ τὸ 1965 λοιπὸν γνωρίζαμε ὅτι ὁ Στρατικός ἦταν Κρητικός, πὺ ἡ οἰκογένειά του ἐκπατρίσθηκε μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Ἡρακλείου (1669) ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἔζησε ὡς Ἑνετὸς ὑπήκοος στή Ζάρα Δαλματίας, διατέλεσε βιολιστῆς καὶ συνθέτης, μαθητῆς τοῦ Ταρτίνι στήν Πάδοβα [Padova], καὶ ὅτι 273 ἔργα του εἶχαν ἀγορασθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1963 ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μπέρκλεϋ στήν Καλιφόρνια ¹. Ἀπ' ὅ,τι

---

¹ **Stratico Michele**, λῆμμα τῆς Minnie Elmer, στὸ MGG, τόμ. 13ος, ἐκδ. Bärenreiter, Κάσσελ-Βασιλεία-Λονδίνο-Νέα Ἰόρκη, στήλες 1440-41. Ὅπως ἀναφέρει στή Βιβλιογραφία, μαζί μὲ κάποιον V.Duckles συνέταξε

άκουσα, καθοριστικό ρόλο για την άφιξη στην Ελλάδα τῶν δύο ἔργων του πού πρωτακούσαμε, ἔπαιξε ὁ ἀγαπητὸς ἐρευνητὴς Γιώργος Κωνσταντῆς.

Ἀπείρως πλουσιότερο σὲ πληροφορίες καὶ δὴ βιογραφικὲς, εἶναι τὸ λῆμμα τῆς *Βικιπαίδεια*: Γεννήθηκε στὴ Ζάρα (τότε Ἑνετικὴ Δημοκρατία, σήμερα Κροατία, 31 Ἰουλίου 1728 καὶ πέθανε στὸ Σανγκουίνετο (Sanguinetto), 100 χλμ ΒΔ τῆς Βενετίας καὶ 30 χλμ ΒΑ τῆς Βερόνα, 31 Ἰανουαρίου 1783. Ὁ πατέρας του Giuseppe Battista (περ. 1690 - 28 Νοεμβρίου 1770) ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κρήτη, λίγο πρὶν τὸ 1718, μετὰ τὴν ὀθωμανικὴ κατάκτηση (1669) τοῦ νησιοῦ. Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια στὸ Μπάρι, ὁ G.B. τὸ 1720 ἢ 1721, ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴ Ζάρα (κροατ. Zadar), ὅπου στὶς 9 Ἀπρ. 1725, παντρεύθηκεν ἑλληνοπούλα ἀπὸ τὴ Χιό, τὴ Μαρία Καστέλλη, (γ. περ. 1700 - θ. 18 Ἀπρ. 1796). Ἀπέκτησαν 12 παιδιά, ἐξ' ὧν πλὴν τοῦ Μιχαήλ, (ἰταλιστὶ Giuseppe Michele Stratico, διακρίθηκαν οἱ τρεῖς νεότεροι ἀδελφοὶ του Ντομένικο (1732-1799), Δομηνικανὸς καλόγηρος, ἐρμηνευτὴς τῆς Βίβλου καὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ὁ Σιμόνε (1733-1824), ἐπιφανὴς φυσικὸς, παιδαγωγὸς καὶ ἐπιστῆμων, φίλος τῶν Γκολντόνι καὶ Βολταίρου, καὶ ὁ Γκρεγκόριο πού ἔμεινε στὴ Ζάρα καὶ ἀφιερώθηκε σὲ νομικὲς, διπλωματικὲς καὶ ἱστορικὲς ἐργασίες.

Ὅσο γιὰ τὸ Μιχαήλ/Μικέλε, πάντα κατὰ *Βικιπαίδεια*, ἀφοῦ ἔλαβε στὴ Ζάρα τὶς βάσεις μιᾶς γενικῆς παιδείας, συνέχισε σπουδὲς μουσικῆς μὲ τὸ Τζουζέππε Ταρτίνι [Giuseppe Tartini, 1692-1770] στὴν Πάδοβα [Padova], σπουδάζοντας (παράλληλα;) καὶ νομικὰ στὸ ἐκεῖ

---

*Θεματικὸ Κατάλογο μιᾶς συλλογῆς χειρογράφων ἐνόργανης ἰταλικῆς μουσικῆς τοῦ 18ου αἰ. στὸ Πανεπιστήμιο Μπέρκλεϋ, Καλιφόρνια (ἔκδ. Berkeley, 1963). Βλ. ἀκόμη, λήμματα **Stratico Michele**, τοῦ James L. Jackmann *TNG I.*, 20 τόμοι (Λονδίνο, 1980), τόμ. 18, σ. 202, ὅπου ἀποσιωπᾶται ἐντελῶς ἡ Κρητικὴ του ρίζα καὶ καθ' ὑπερβολὴν χαρακτηρίζεται ἐρασιτέχνης καὶ τοῦ προφανῶς Κροάτου, ἐγκατεστημένου στὴ Νέα ὸρκη Zdravko Blažeković, *TNG II.*, 29 τόμοι (Λονδίνο, 2001), τόμ. 24. σσ. 470-71. Ὁ ὡς ἄνω, τὸν χαρακτηρίζει «Ἰταλὸ ἐρασιτέχνη βιολιστὴ καὶ συνθέτη», ἀποσιωπᾶ κάθε σχέση του μὲ Κρήτη καὶ Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀναφέρει ὅτι ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸ θεῖο του Antonio Stratico (θ. 1758) «ἓνα μεταφραστὴ ἑλληνικῆς λογοτεχνίας».*

Πανεπιστήμιο (1737-45]. Όλες οι πηγές τον αντιμετωπίζουν κατά το μάλλον ή ήττον ως επίγονο, αν όχι μιμητή του Ταρτίνι, πιθανότατα δὲ ἡ Κροατία τὸν διεκδικεῖ ὡς «δικό της»: ὅλα τὰ στοιχεῖα πὸ παραθέσαμε, παραπέμπουν λεπτομερέστατα σὲ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα ἐποχῆς. Ἡ περὶ τὸν Στρατικό ἔρευνα ἔχει προχωρήσει πάρα πολὺ. Καὶ κλείνουμε τὸ α' μέρος τοῦ παρόντος μὲ τὴ συνοπτικὴν ἐργογραφία του στὴ *Βικιπαίδεια*:

1. 6 Σονάτες γιὰ βιολί, βιολοτσέλο καὶ τσέμπαλο (ἔκδ. Λονδίνο, 1763)
2. 170 Σονάτες γιὰ σόλο βιολί.
3. 35 συμφωνίας (προφανέστατα *sinfonias*, σὲ ἓνα μέρος)
4. 6 κουαρτέτα ἐγγόρδων [*concertina quartets*]
5. 50 περίπου Τρίο - σονάτες.
6. 15 ντοῦο γιὰ βιολί
7. 61 κοντσέρτα γιὰ βιολί.
8. 2 κοντσέρτα γιὰ δύο βιολιά.

That's all folks, e...scusate s' e poco, ἀμερικανοῖταλιστί.

* * *

ΣΤΗ ΣΥΝΑΓΙΑ ΤΩΡΑ, μὲ ἀκροάματα στὰ ὁποῖα δὲ μᾶς ἔχει συνηθίσει ὁ ἀγαπητὸς Βύρων Φιδετζής. Τίτλος: Ὁ «Ἄγνωστος» Στρατικός καὶ οἱ Δάσκαλοί του. Ἰπενθυμίζουμε στὸν κ. ἐπίκουρο καθηγητὴ τοῦ ΤΜΣ τοῦ ΕΚΠΑ, ὅτι οἱ «σημειώσεις του προγράμματος», προορίζονται κυρίως γιὰ ἀπλούς, ἀλλὰ ἤκιστα ἀπορριπτέους ἀκροατές. Ἀντιθέτως γιὰ νὰ καταλάβει κανεὶς τὴ πυκνότητα παρατακτικότητά του μουσικῶν ὄρων (κακὰ τὰ ψέμματα, μόλις εἰσάγουν σὲ ὁποιοδήποτε ἀκρόαμα — πὸ θὰ ἀκουσθεῖ, μὴν ξεγνοῦμε, ἄπαξ) χρειάζεται τὸ ὑλάχιστον πτυχίο εἰδικοῦ ἀρμονίας. Ἔλεος! Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ συγχαροῦμε ὀλόψυχα ἀρχιμουσικὸ καὶ ὀρχήστρα γιὰ τὶς καθαρότατες διελεύσεις τους μέσα ἀπὸ πασίγνωστους μαιάνδρους γραφῆς μπαρόκ, ἀπονέμοντας πὸ κάτω ἄκρως προσήκοντα ἐγκώμια στοὺς σολίστ, φλαουτίστα **Ναταλία Γεράκη** καὶ βιολοντσελίστα **Ρενάτο Ρίπο**, πὸ ἡ Ἑλλάδα ἀδίκησεν ΑΙΣΧΡΑ.

1. ΣΤΡΑΤΙΚΟΣ, ΙΩΣΗΦ ΜΙΧΑΗΛ [(Giuseppe) Michele Stratico, 1728-1783): *Συμφωνία* (*Sinfonia*) σὲ ντο ἑλ., ἄνευ ἄλλων καταλογογραφικῶν στοιχείων. Μεγαλύτερο προσὸν ἀμφοτέρων τῶν συμφωνιῶν ἢ...λακωνικότητά τους (βλ. κατωτέρω...), κάθε μία διαρκοῦσε 5'-6'. Ἡ

πρώτη αρχίζει με δύο διαστήματα ανιούσης πέμπτης, καθαρῆς και ἐλαττωμένης (πανω στον προσαγωγέα τῆς κυρίως τονικότητος και τελειώνει με ταχύτατα ἢ τρίηχα σὲ μέτρο 4/4 ἢ... 12/8. Ὅπωςδήποτε τερπνὸ, εὐγενικό, ἀλλ' ὄχι πρωτότυπο, ἄκουσμα. Ἐπεται ὁμως συνέχεια.

2. ΣΤΡΑΤΙΚΟΣ, ΙΩΣΗΦ ΜΙΧΑΗΛ [(Giuseppe) Michele Stratico): *Συμφωνία* (Sinfonia) σὲ ντο μείζ., ἄνευ ἄλλων καταλογογραφικῶν στοιχείων. Εὐρηματικότερη (;) τῆς προηγουμένης, χάρη σὲ ἓνα πέρασμα ἀπὸ τῆ μείζονα στὴν ἐλάσσονα, μικροτεχνίτη πὸ πάντως «ἤξερε τῆ δουλειά του». Ἐδῶ εἴχαμε ἐκτενέστερη οἶονεὶ «ἀνάπτυξη», μεγαλύτερη θεματικὴ «διαφορετικότητα», κάτι σὰν κομψὸ αὐλικὸ στυλ. Τὰ δύο ἔργα, δὲν δυσaráστησαν, δὲν ἐνθουσίασαν ἀλλὰ πολὺ ψηλότερα πετοῦσαν τὰ... ἀεροπλάνα τοῦ φόν Ρίχτχοφεν, τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Γιὰ λόγους συνειδησιακούς, θέλησα νὰ ἀκούσω ἓνα ἀκόμη Στρατικό. Πέτυχα στὸ *You Tube*, ἓνα *Κοντσέρτο* (προδήλωσ για βιολί, με τὰ κλασσικὰ τρία μέρη τοῦ μπαρόκ, γοργό-ἀργό-γοργό), σὲ σολ ἐλ. Μετριότατα ὀξύγηχη ἐκτέλεση κάποιου Giuliano Carmignola. Τί δοκιμασία! Σὲ ἀνία συγκρινόταν μόνο με ἐκείνη τοῦ Γερμανοῦ Peter Ludwig Hertel (1817–1899) συνθέτου μουσικῆς για τὸ μπαλλέτο *Κακοφυλαγμένη κόρη*. Ὁ σολίστ χρειαζόταν... **Καρμανιόλα!** Ὅσο για τὸ Στρατικό, προσωπικά, ξόφλησα μαζί του και ἀδιαφορῶ για τὴν καταγωγή του—μᾶλλον δὲν πάτησε στὴν Ἑλλάδα, και δὲ μιλοῦσε ἐλληνικά, ἂν αὐτὸ σημαίνει κάτι. Βέβαια, ἀγνωῶ πῶς θὰ ἀκουγόταν ἡ μουσική του ἂν τυχαῖα παιζόταν ἀπὸ σύνολο ὅπως *I Solisti Veneti* ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσα νὰ τοὺς ἀκούγα σὲ ἄλλα ἔργα. Και ἂν οἱ Κροάτες θέλουν νὰ τὸν κρατήσουν, ἀπὸ μένα... χάρισμά τους! Τὰ ἐπόμενα δύο ἔργα (δὲ συζητοῦμε κἂν τὴν κατακλειδὰ Χάϊντν), ὑπογράμμισαν τὸ...λιλιπούτειο διαμέτρημά του.

3. ΜΠΑΧ, ΚΑΡΛ-ΦΙΛΙΠ-ΕΜΜΑΝΟΥΕΛ [Bach, Carl-Philipp-Emanuel, 1714-1788]: *Κοντσέρτο για φλάουτο* ἄρ. 1, σὲ ρε ἐλ., ἄρ. Καταλ. Helm 464. Σολίστ: **Ναταλία Γεράκη**, φλάουτο. Πάντοτε τὸν θεωροῦσα κολοσσὸ τῆς συνθέσεως, προτιμώντας τὸν ἀπὸ ὄλους τοὺς γιούς τοῦ Μεγάλου Μπάχ. Φυσικά ἐξαφάνισε τὸ Στρατικό. I. Allegro: Μὴ ρωτᾶτε γιατί, ἀλλὰ ἀνέκεθεν συνέδεα τὸ τόσο γοητευτικὰ ἀλλόκοτο γράψιμό του, με τὸν πιθανότατα ἄσχετο ὄρο **μανιερισμός** στὴ ζωγραφική τοῦ 16ου αἰ. Ἐδῶ ἡ εὐστοχη ἐκμετάλλευση τῶν ψηλῶν περιοχῶν στὰ βιολιά, οἱ παράδοξες για τὸ 18 αἰ. μετατροπίες, ἡ γοητευτικότερη γραφή

για φλάουτο, μάγεψαν ἐξ' ἀρχῆς. II. Un poco Andante: Μᾶς αἰχμαλώτισε ἢ τόσο παράδοξη μελορρυθμικὰ ἐναρκτήρια πρόταση, ποὺ ἐνέτεινε στὸ ἔπακρο τὴν προσοχή μας—δὲν ἔπρεπε νὰ χάσουμε νότα. Πολυφωνία *manierée*, σύντομη καντέντσα, σίγουρα θὰ ἔκαναν πολλοὺς «συγχρόνους» νὰ πρασινίσουν ἀπὸ φθόνο. III. Allegro di molto: Οὐσιαστικὰ ἓνα πλήρως ἀναπαλαιωμένο βιβάλντιο πρέστο, μιὰ ἀπίθανα φλαουτίστικη γραφή σὲ πρεστίσσιμο, πυκνότητας ἁρμονικὸς «ρυθμὸς» (συχνές ἀλλαγές συγχορδιῶν), ἀκόμη καὶ μακρυνές ἐρωτοτροπίες μὲ τὴν ἀτονικότητα. Νὰ μᾶς ζήσεις Ναταλία Γεράκη καὶ νὰ σᾶς ξαναχαροῦμε μὲ τὸ Βύρωνα!

4. TARTINI, ΤΖΟΥΖΕΠΠΕ [Tartini, Giuseppe, 1692-1770]:: *Κοντσέρτο* γιὰ βιολοντσέλο, σὲ λα μείζ., ἄνευ ἄλλων καταλογογραφικῶν στοιχείων (Ὁ Ταρτίνι συνέθεσε μόνο δύο κοντσέρτα γιὰ βιολοντσέλο). Σολίστ: Ρενάτο Ρίπο, σὲ κορύφωμα τεχνικῆς ὠριμότητος, ἠχητικῆς λάμψεως καὶ μεστότητας καὶ ἐρμηνευτικῆς εὐσισθησίας, ὅπως τὸν πρωτογνώρισα ἔφηβο στὴν Ἀλβανία. Καθαρότατα ποικίλματα, ἀδιάλειπτο σφρίγος καὶ παλμὸς I. Allegro: Μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητοῦ, αὐτὴ τὴ φορά, ἔλαμψε ἐναργέστατα ἢ διαφορὰ διαμετρήματος τους. Ἀναρωτήθηκα μάλιστα σὰν τί...νὰ συζητοῦσαν μαζί Ταρτίνι καὶ Στρατίκο. II. Larghetto: Θεῖο θέμα στὸ σόλο ὄργανο, ἀπάγει σὲ ἐκτενέστατο *pppp*. Ἀξιοθαύμαστο ἐρμηνευτικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ *suspense* ἀπὸ τὴν ἀντί--θεση μεταξὺ *vibrato* καὶ *non vibrato* III. Allegro assai: ἐδῶ ὁ Ρενάτο μᾶς καθήλωσε τόσο, ὥστε δὲν κρατήσαμε σημειώσεις γιὰ μιὰ μεγάλης ὀγκῆς ἐρμηνεία.

5. ΧΑΪΝΤΝ, ΓΙΟΖΕΦ [Haydn, Joseph, 1732-1809]: *Συμφωνία* σὲ φα# ἐλ. ἀργότερα ἐπονομασθεῖσα τοῦ Ἀποχαιρετισμοῦ, ἄρ. Καταλ. Hoboken I: ἄρ. 45. Πολὺ θὰ ἤθελα κάποτε νὰ τὴν ἄκουγα χωρὶς τὸ Φινάλε. Ἄθελα, ὅλοι οἱ ἀκροατὲς ἀντιπαρέρχονται τὰ πρῶτα τρία μέρη ἀδημονώντας, ὅπως τὰ ἀμερικανόπουλα περιμένουν τὸ Σάντα Κλάους (Ἄη Βασίλη) γιὰ τὸ πότε θὰ ἀρχίσει ἢ ἔξοδος τῶν μουσικῶν. Δὲν ξέρω γιατί, ἀλλὰ ἔχω πλήρως ἀποσυνδέσει τὸ ἔργο ἀπὸ τὸ μεγάλο συνθέτη. Ὅπως καὶ τὸ Μπολερό ἀπὸ τὸ Ραβέλ ἢ τὸν Πέτρο καὶ τὸ Λύκο ἀπὸ τὸν Προκόφιεφ...(Αἴθουσα Ἄρτεμις, Ἐκπαιδευτηρίων Γ. Μαλλιάρια, Ἄλιμος 12 Φεβρ. 2017).